

Вважаємо доцільним звернути увагу на той факт, що лексема *warfare*, яка є найбільш вживаним складовим елементом розглянутих нами номінацій війн, також функціонує у переносному значенні. Прикладами подібного вживання цієї одиниці виступають словосполучення *propaganda warfare*, *linguistic warfare*: "I wonder if they're connected to the same line as the electric-shock machines," dismissing the exercise as *propaganda warfare* by Hosni Mubarak's security services. (The Guardian, July 27, 2007). Dara Lehon, deputy director for the BID, told The Real Estate that she did not perpetrate nor authorize any *linguistic warfare*. (The New Yorker Observer, Jan. 18, 2007).

Слід підкреслити, що словосполучення *linguistic warfare* використовують не тільки тоді, коли йдеться про найменування протилежними сторонами конфлікту одних і тих самих понять різними позначеннями. На думку дослідників, ця одиниця імплікує мовну політику і стосунки між різними мовами [Phillipson 2004, p. 99]. Метафорична одиниця *linguistic warfare* виступає синонімом виразу *war of words* (війна слів): "The US appears to be upping the ante in an increasingly hostile *war of words* with Mahmoud Ahmadinejad, the Iranian president" (The Guardian, Feb. 22, 2007).

Результати проведеного дослідження засвідчують той факт, що численні інноваційні номінації і характеристики антитерористичних війн сприяють поповненню словникового складу англійської мови, вступаючи у численні словотворчі та фразотворчі зв'язки, причому деякі номінації набули ознак символічності.

Література

Мацько О.М. Абревіатури як згорнені мовні формули в дипломатичних текстах / О.М. Мацько // Мовознавство. – 2000. – № 1. – С. 31-36. Шевченко І.С. Інтердискурсивність політичного дискурсу / І.С. Шевченко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. – 2009. – № 848. – С. 53-57. Помірко Р.С. Динаміка еволюції структури слова (на матеріалі французької мови) / Р.С. Помірко // Іноземна філологія. – 1997. – Вип. 110. – С. 19-25. Berkowitz B. A. A Victory for Digital Warfare / B. Berkowitz // The American Legion Magazine. – Oct. 2003. – Vol.155. – № 4. – P. 34-38. Ford P. Surveys Pointing to High Civilian Deaths in Iraq / P. Ford // The Christian Science Monitor. – 2003. – May 22. – P. 6. Garden T. Iraq. The Military Campaign / T. Garden // Internal Affairs. – 2003. – Vol.79. № 4. – P. 701-718. Graham B. Abizaid Credited with Popularity the Term 'Long War' / B. Graham, J. White // The Washington Post. – 2006. – February 3. – P. A08. McFedries P. Archives // <http://www.logophilia.com/WordSpy>. – 2003. – Jan. 21. Phillipson R. Linguistic Imperialism / Robert Phillipson. – Oxford: Oxford University Press, 2004. – 366 p. Scales R. H. Yellow Smoke. The Future of Land Warfare for America's Military. / R. H. Scales // – Lanham, Maryland: Rowman and Littlefield Publishers, 2003. – 179 p. Thatcher M. Statecraft. Strategies for a Changing World. / M. Thatcher // – New York: HarperCollins, 2002. – 486 p. White J. Rumsfeld Offers Strategies for Current War / J. White, A. Scott Tyson // The Washington Post. – 2006. – February 3. – P. A08.

ЗУБКОВСЬКА М.О.

(Класичний приватний університет)

ФРЕЙМОВЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТЕКСТОТИПУ “МЕДИЧНА ІНСТРУКЦІЯ”

У статті розглядаються семантико-прагматичні та структурно-композиційні особливості німецькомовної медичної інструкції, надана систематизація найбільш дієвих засобів прагматичного впливу, що використовуються у мовленнєвому жанрі медичної інструкції.

Ключові слова: медичний дискурс, текстотип, фрейм, слоти, семантико-прагматична модель.

Зубковская М.А. Фреймовое моделирование текстотипа “медицинская инструкция”. В статье рассматриваются семантико-прагматические и структурно-композиционные особенности немецкоязычной медицинской инструкции, представлена систематизация наиболее действенных средств прагматического влияния, которые используются в речевом жанре медицинской инструкции.

Ключевые слова: медицинский дискурс, текстотип, фрейм, слоты, семантико-прагматическая модель.

Zubkovskaya M.A. Frame modeling of a “medication guide” text type. The article deals with semantic pragmatic and structural compositional peculiarities of a german medication guide. The author gives systematization of the most efficient means of pragmatic influence which are used in a verbal genre of a medical instruction.

Key words: medical discourse, text type, frame, slot, semantic pragmatic model.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної думки відкриваються нові перспективи та напрямки досліджень, що визначаються потребами суспільства та вимогами, які воно висуває до сучасної науки. Через це на сьогоднішній день найбільш релевантними видаються когнітивно-прагматичні дослідження, які підкреслюють комунікативну складову мовленнєвого процесу та враховують індивідуальні особливості сприйняття та інтерпретації різних типів текстів [Алефиренко 2005; Карасик 2003; Приходько 2010; Салимовский 2002]. Попри те, що лінгвістичні виміри текстів

медичної сфери спілкування в цілому і текстів медичних інструкцій зокрема неодноразово ставали об'єктом дослідницької уваги [Бурова 2008; Косилова 2003] їхні когнітивно-дискурсивні витoki ще не були предметом спеціального розгляду.

Отже, об'єктом аналізу цієї статті є німецькомовна медична інструкція (МІ), предметом – її семантико-прагматичні та структурно-композиційні особливості. При цьому основною метою є систематизація найбільш дієвих засобів прагматичного впливу, що використовуються в жанрі МІ, а завданнями – аналіз її семантико-прагматичних і структурно-композиційних особливостей.

Текст як комунікативна система вищого рангу продовжує бути об'єктом пильної уваги лінгвістів [Штерн 1998, с. 316; Dirven, Verspoor 2004, р. 179]. До теперішнього часу в науковій літературі ведуться дискусії з цілого ряду питань текстології. Це пояснюється, з одного боку, складністю та багатоаспектністю тексту, а з іншого, – недостатнім ступенем його вивченості. Зростає роль часткової типології – актуального, ще недостатньо розробленого напряму лінгвістики тексту [Glinz 1978; Große 1976; Sandig 2006]. Найбільш оптимальним емпіричним матеріалом, на якому чітко простежуються кореляції різнопланових аспектів, які формують типологічну специфіку мовного твору, є малоформатні тексти, до яких належить і медична інструкція. Вищезазначене й засвідчує своєчасність і актуальність цього дослідження.

Як текстовий репрезентант медичного дискурсу МІ має зумовлені цим дискурсом особливості. Одною з таких особливостей є чітко регламентована структура текстів цього мовленнєвого жанру. Однак його структурно-композиційний поділ не є традиційним, оскільки він досить чітко регламентується відповідними владними органами та державними установами. Це зумовлено насамперед важливістю інформативного наповнення МІ. Через це варіативність її компонентів має умовний характер і стосується лише структурних компонентів, які не впливають або впливають не суттєво на основне змістовне навантаження.

Структуру МІ доцільно розглядати з двох позицій: як суто формальний прояв аналітичного поділу та як семантично зумовлений поділ. У першому випадку структура МІ є лише формальним проявом існуючих для цього жанру правил та відображається у графіці (“лей-аут”) цього текстотипу. Зокрема, кожний семантико-прагматичний компонент, як правило, виділений графічно, що дозволяє досить чітко розпізнати структуру і формальну організацію МІ. Як правило, МІ складається у середньому із 20-24 сегментів (комунікативних блоків), що залежить від того, якому користувачу вона адресована – фахівцю чи пересічному споживачу.

Усі тексти МІ, запевняє Г.П. Бурова, поділяються в композиційному відношенні на сегменти, що актуалізують різні види інформації, репрезентуючи: 1) реєстраційний номер; 2) торгівельну назву; 3) міжнародну непатентовану назву; 4) лікарську форму; 5) склад; 6) опис ліків; 7) фармакотерапевтичну групу; 8) фармакологічні властивості; 9) показання до застосування; 10) протипоказання; 11) застосування у період вагітності й лактації; 12) спосіб застосування та дози; 13) побічні дії; 14) передозування; 15) взаємодію з іншими лікарськими засобами; 16) особливі вказівки; 17) форму випуску; 18) умови зберігання; 19) строк придатності; 20) умови відпустки з аптек; 21) компанію-виробника; 22) адресу представництва [Бурова 2008, с. 26]. Натомість інформативне наповнення відіграє значну роль у цьому поділі. Різниця між першою та другою позицією полягає у розбіжностях компонентів: семантично зумовлена структура МІ може не охоплювати обов'язкових регламентованих компонентів, що наявні в її формальній структурі. Крім того, семантичний поділ цього типу тексту може розглядатися як сукупність макро- та мікроструктур, які зумовлюють відповідну організацію усього текстового простору. Ці концептуальні “згустки” і конституують макроструктуру МІ, висуваючи певні вимоги до її змісту.

У такий спосіб модель вертикального розгортання тексту МІ постає у вигляді гіперфрейма, що поєднує слоти на всіх рівнях текстової репрезентації. Під фреймом традиційно розуміють модель стереотипної ситуації дійсності, прагматичного контексту і лінгвістичних мікро- і макроструктур [Минский 1979; Schank 2001], яка “демонструє найбільш загальні принципи категоризації та організації вербалізованої інформації” [Жаботинская 2004, с. 83]. При цьому верхні рівні фрейму утворюються універсальними поняттями, завжди дотичними до певних ситуацій, натомість нижні рівні (слоти) заповнюються конкретною інформацією в кожному окремому випадку. При цьому для фрейму медичної інструкції емоційні та особистісні характеристики комунікантів є не релевантними, як і фактори загального соціального контексту (соціокультурне оточення та ін.)

Так, можна виділити фреймову схему “медична інструкція → хворий”, у якій побутують принаймні п'ять основних структурних блоків: *хто* виступає адресантом, *що* він адресує, *кому* адресує, *як* адресує, *для чого* адресує, тобто для лікування якої групи захворювань адресує. Іншими словами, семантико-прагматична структура такого тексту складається з таких слотів:

- адресант (суб'єкт, відправник інформації, мовець);
- об'єкт (препарат);
- адресат (одержувача інформації, реципієнт, читач);

- інструмент (дозування препарату);
 - мета (лікування захворювань).
 Зазначене можна унаочнити у вигляді рис. 1:

Рис. 1. Фреймова структура МІ-тексту
 Стосовно конкретних препаратів ця узагальнена семантико-прагматична модель МІ-тексту
 бути конкретизованою у вигляді рис. 2 для Veratide® і рис. 3 для Solco-Derman®.

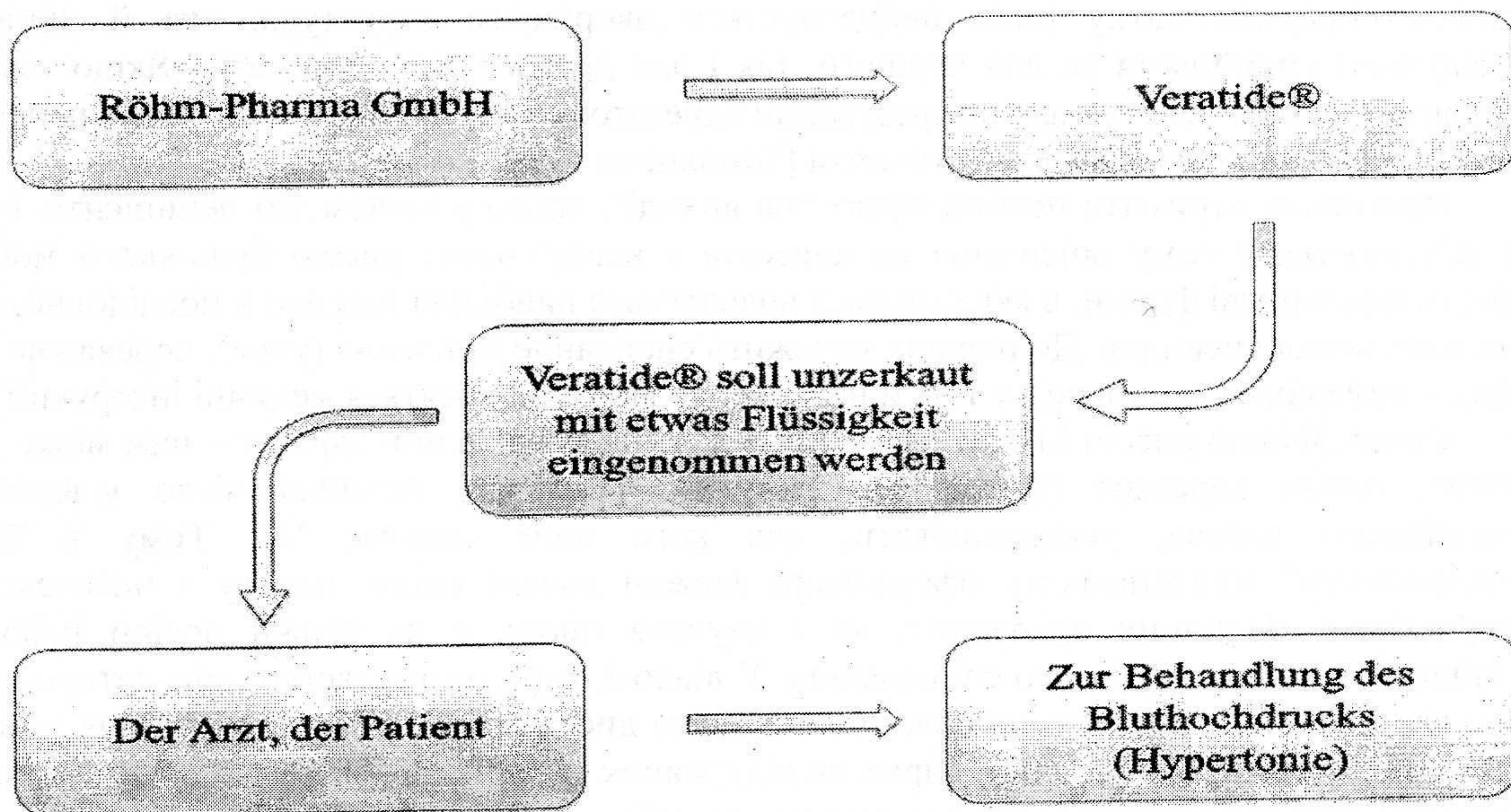

Рис. 2. Фрейм МІ в екстраполяції на препарат Veratide®

Відповідність семантики кожного структурного компоненту моделі забезпечує адекватність
 йняття МІ кінцевим користувачем. Отже, кожний із цих компонентів повинен мати певні

властивості, які б повною мірою відповідали головній прагматичній настанові всього повідомлення – адекватному сприйняттю інструкції для правильного застосування препарату.

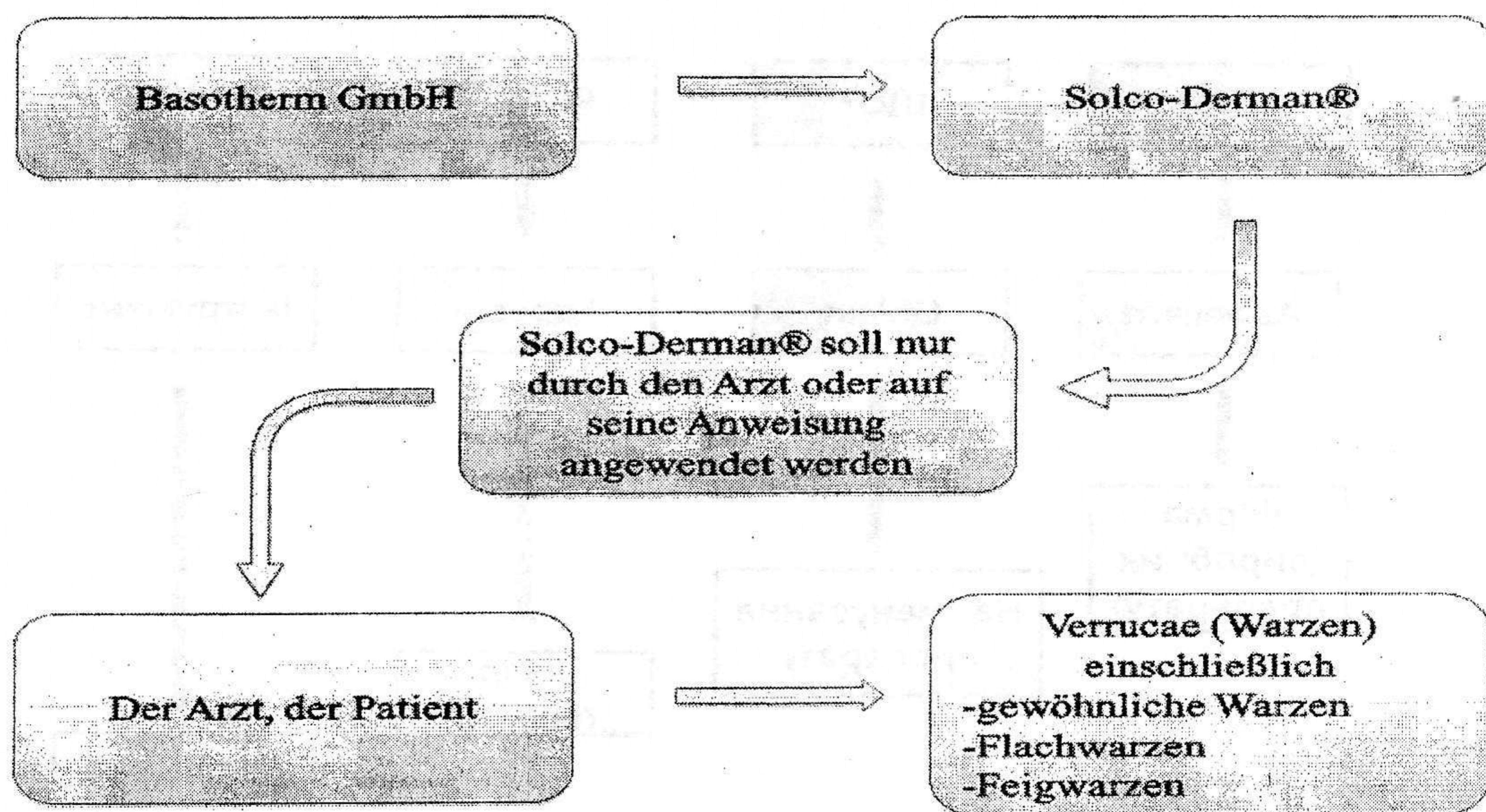

Рис. 3. Фрейм МІ в екстраполяції на препарат Solco-Derman®

Слід наголосити на особливій ролі **адресата** у семантико-прагматичній моделі МІ. Оскільки існує умовне коло учасників медичного дискурсу, то і семантична, і прагматична структура МІ мають орієнтуватися на цих учасників. До них належать і фармацевти, і лікарі, і пацієнти [Бурова 2008, с. 23]. Інакше кажучи, до адресатів медичної інструкції належать як професіонали, так і непрофесіонали. Отже, інформаційне навантаження, яке несе у собі той чи інший компонент семантико-прагматичної моделі МІ, має відповідати принаймні принципу зрозумілості для обох категорій реципієнтів. Однак не кожний компонент може відобразити цей принцип, через що на семантико-прагматичному рівні вибудовується дворівнева структура, яка й відповідає вимозі адекватності сприйняття як для першого, так і для другого типу адресатів. Якщо текст зрозумілий адресанту (творцю тексту), але не зрозумілий адресатові, то згідно сучасних уявлень про комунікацію такий продукт не може вважатися текстом [Землянова 1999, с. 47].

Прагнення отримати певний ефект “на виході”, тобто у свідомості реципієнта, є обов’язковим для **адресанта**, а тому орієнтація на адресата є невід’ємною рисою будь-якого мовлення. Однак існують мовленнєві форми, в яких ця риса виявляється найбільш яскраво й послідовно, а також такі, в яких вона менш очевидна. До перших належить спонтанне мовлення (усне), переважно діалогічне, до інших – книжкове (письмове), у т. ч. й наукове, до якого відносяться медичні інструкції

Специфічною рисою МІ є те, що в ній відсутній конкретний адресат – ним може бути лікар або пацієнт, однак адресант (фірма, що випускає препарат) повинна чітко уявляти собі свого потенційного читача, усвідомлювати, для кого вона складає МІ. Тому в її письмовому “безадресному” мовленнєвому оформленні завжди наявні сліди діалогу з читачем: інструкція з використання медичних препаратів, як і наукова проза, є не тільки носієм інформації, але й своєрідним засобом наукового спілкування. У діалозі, який розгортається між автором і реципієнтом у процесі сприйняття тексту, не повинно виникати дистанції ані у плані володіння мовою, ані в сумі попередніх знань про світ. Отже, фірма як відправник інформації має право розраховувати на читача, епістемологічний горизонт якого є максимально наближеним до її власного.

Об’єктом у семантико-прагматичній моделі медичної інструкції виступає препарат, яке несе певне змістове навантаження. Вже в самій назві препарату міститься інформація про діючу речовину. Пор.:

Препарат – Terracortril® // Діюча речовина – Terramycin + Ficortril

Препарат – Mycofug® // Діюча речовина – Antimycotikum

Препарат – Uniphyllin® // Діюча речовина – Theophyllin

Наступним слотом аналізованої фреймової моделі є *інструмент* – дозування медичного препарату. Характеризуючи цей компонент, слід відзначити специфічну лексичну наповненість цього розділу, зокрема:

- переважне вживання термінів лише в одному конкретному значенні з повною відсутністю підтекстової інформації (*Erwachsene – nach einer Initialbehandlung mit fällig 3-8 Ampullen i.m. oder i.v. kann nach etwa 1-3 Wochen auf 3-8 Tabletten Dogmatil Forte übergangen werden*) у силу практичної орієнтації повідомлюваного: i.m. (intramuskulär) – внутрішньом'язово, i.v. (intravenös) – внутрішньовенно;

- відсутність слів, які характеризуються амбівалентністю, невизначеністю, тобто слів із розмитим значенням (*Teldane®K – Kinder von 1-3 Jahren: morgens 2,5 ml und abends 1,25 ml einnehmen. Kinder von 3-6 Jahren: morgens und abends jeweils 2,5 ml einnehmen*), що створює ефект облігаторності прескрипції: *morgens, abends*;

- узуальність лексики, відсутність okazіоналізмів та неологізмів (*Teldane®K – Die Dosierung richtet sich nach Alter, Körpergewicht und Krankheitsbild des Patienten. Im allgemeinen empfiehlt sich eine Terfenadin – Dosis von 1,5-2,2 mg/kg Körpergewicht*), що є основним засобом вираження інформативного мінімуму: *die Dosierung: Alter, Körpergewicht, Krankheitsbild*.

Метою медичної інструкції як семантико-прагматичної моделі є її максимально точне викладення й забезпечення вірного, правильного, адекватного розуміння та дотримання у процесі лікування пацієнтом (пересічним споживачем) прескрипцій МІ (*Amoxicillin 250 Stada® – Zur Behandlung der koronaren Herzkrankheit (Zustände mit unzureichender Sauerstoffversorgung des Herzmuskels), zur Behandlung des Bluthochdrucks (Hypertonie)*). Відповідно, первинними елементами її структури слід вважати ті, прагматика яких націлена насамперед на утилітарного споживача, а семантика (*Herzkrankheit, Bluthochdruck*) відповідати його когнітивним можливостям [Зарецька 2001, с. 89]. Звичайно ж існують і випадки, коли споживачем є людина професійно підготовлена, для якої термінологічний компонент інструкції є також зрозумілим (*Kardiologie, Hypertonie*), однак вони є радше винятком, ніж правилом.

Розглядаючи жанрову структуру МІ, можна припустити, що кожний із компонентів (структурних блоків) МІ має свого власного реципієнта. Так, наприклад, компоненти “склад лікарського засобу”/“Zusammensetzung”, “непатентована назва”/“Gattungsname” розраховані на підготовленого реципієнта. Це визначається також лексичним складом сегментів, у яких превалюють вузько спеціалізовані терміни. Разом з тим, інші компоненти мають загальну спрямованість, а отже більшою мірою визначаються когнітивними можливостями кінцевого адресата. До таких структурних компонентів можна віднести “показання до застосування” / “Anwendungsgebiete”, “побічні дії” / “Nebenwirkungen”, “спосіб застосування та дози” / “Dosierung und Art der Anwendung”, “особливі вказівки” / “Hinweise” тощо.

Висновки. Когнітивна структура та композиція МІ-текстів зумовлена їхньою прагматикою – такою спрямованістю на адресата, коли від адекватного розуміння та інтерпретування смислового компонента кожного сегменту може залежати здоров'я і навіть життя споживача цього інтелектуального продукту. Такими об'єктивними чинниками, серед яких на перше місце виходить принцип відповідності когнітивним можливостям кінцевого адресата – споживача медичного препарату, визначається дворівневий характер структури медичної інструкції: первинний рівень відповідає принципу адекватності сприйняття, а отже має прагматичну спрямованість на безпосереднього споживача; вторинний рівень є радше вузько спеціалізованим, а тому має прагматичну спрямованість на професійного реципієнта, який володіє спеціальним набором знань. Первинний рівень є обов'язковим, вирізняється превалюванням загальноновживаної лексики та конструкцій директивного типу; вторинний рівень має варіативний характер і змінюється від інструкції до інструкції. Він характеризується високою насиченістю вузькоспеціальними термінами та умовно директивним або недирективним характером.

Перспективи. Звернення до теоретичних напрацювань сучасної лінгвістики й з'ясування системної організації текстотипу “медична інструкція” відкриває нові можливості в інтерпретації будь-яких інструкцій як результату текстової комунікації в умовах успішного розвитку різних типів дискурсу.

Література

Алефиренко Н.Ф. Современные проблемы науки о языке: учеб. пособие / Н.Ф. Алефиренко. – М.: Флинта, 2005. – 412 с. Бурова Г.П. Фармацевтический дискурс как культурный код: семиотические, прагматические и концептуальные основания / Г.П. Бурова. – Ставрополь, 2008. – 44 с. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ языка: фреймовые сети / С.А. Жаботинская // Мова. Науково-теоретичний часопис з мовознавства. Проблеми прикладної лінгвістики. – 2004. – № 9.

– С. 81-92. *Зарецкая Е.Н.* Риторика / Е.Н. Зарецкая. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. – 270 с. *Землянова Л.М.* Зарубежная коммуникативистика в предверии информационного общества. Толковый словарь терминов и концепций / Л.М. Землянова. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1999. – 301 с. *Карасик В.И.* Языковые ключи / В.И. Карасик. – Волгоград: Парадигма, 2007. – 520 с. *Косилова М.Ф.* Инструкция к медикаментам: Лингвистика на службе практики / М.Ф. Косилова // М.: Изд-во МГУ. Вестник московского университета. – 2003. – № 3. – С. 14-21. *Минский М.* Фреймы для представления знаний [Электронный ресурс] / М. Минский. – 1979. – Режим доступа: <http://shtz.shadrinsk.net/source/Minsk/sod.htm> *Приходько А.Н.* Дискурсивные акты vs речевые акты как единицы коммуникативной деятельности / А.Н. Приходько // Язык. Текст. Дискурс. Научн. альманах. – Ставрополь: СГПИ. 2010. – № 8. – С. 83-93. *Салимовский В.А.* Жанры речи в функционально-стилистическом освещении (русский научный академический текст): дисс. ... д-р. филол. наук: 10.02.01 / Салимовский Владимир Александрович. – Екатеринбург, 2002. – 341 с. *Штерн І.Б.* Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енциклопедичний словник / І. Б. Штерн. – К.: АртЕк, 1998. – 336 с. *Dirven R., Verspoor M.* Cognitive Exploration of Language and Linguistics / R. Dirven, M. Verspoor. – Amsterdam: John Benjamins Publishing Co, 2004. – 289 p. *Glinz H.* Textanalyse und Verstehenstheorie II. Studienbücher zur Linguistik und Literaturwissenschaft / Hrsg von H. Glinz, H. Sitta, K. Brinker, J. Klein. – Wiesbaden: Verlagsgesellschaft Athenaion, Band 6, 1978. – 325 S. *Große E.U.* Text und Kommunikation. Eine linguistische Einführung in die Funktionen der Texte / E.U. Große. – Stuttgart: Kohlhammer, 1976. – 215 S. *Sandig B.* Textlinguistik des Deutschen. Studienbuch / B. Sandig. – B., N.Y.: Walter de Gruyter, 2006. – 584 S. *Schank R. C., Lenger E.* Beliefs, Reasoning, and Decision Making: Psycho-Logic in Honor of Bob Abelson / R. C. Schank., E. Lenger. – 2nd ed. Hillsdale: Ac. Press, 2001. – 548 p.

ИВАНЕНКО С.В.

(Запорожский национальный университет)

ЛЕКСЕМЫ ЦВЕТОБОЗНАЧЕНИЯ В СОВРЕМЕННОМ РУССКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ КАК ФОРМЫ ВЫРАЖЕНИЯ ЛИНГВОФИЛОСОФСКИХ КАТЕГОРИЙ ЕДИНИЧНОГО И ОСОБЕННОГО

В статье рассматриваются лексемы цветообозначения в современном русском и английском языках, которые являются формами выражения лингвофилософских категорий единичного и особенного. Раскрывается понятие лингвофилософских категорий единичного и особенного. Анализируется использование лексем цветообозначения как форм указанных категорий в тексте художественного произведения.

Ключевые слова: лексемы цветообозначения, лингвофилософская категория, единичное, особенное.

Іваненко С.В. Лексеми на позначення кольору в сучасній російській та англійській мові як форми вираження лінгвофілософських категорій одиничного та особливого. У статті розглядаються лексеми на позначення кольору у сучасній російській та англійській мовах, які є формами вираження лінгвофілософських категорій одиничного та особливого. Розкривається поняття лінгвофілософських категорій одиничного та особливого. Аналізується використання лексем на позначення кольору як форм вказаних категорій у тексті художнього твору.

Ключові слова: лексеми на позначення кольору, лінгвофілософська категорія, одиничне, особливе.

Ivanenko S.V. Colour terms in modern Russian and English languages as the forms of expression of lingua-philosophical categories of the Single and the Special. The colour terms in modern Russian and English language which are the forms of expression of lingua-philosophical categories of the Single and the Special are examined in the article. The concept of lingua-philosophical categories of the Single and the Special is disclosed. The usage of colour terms as the forms of these categories in literature is analysed.

Key words: colour terms, lingua-philosophical category, Single, Special.

Для характеристики цвета используются не только имена прилагательные, но и другие части речи, в том числе существительные, глаголы, наречия. При этом в обозначении цвета обнаруживается единичное и особенное, что мы и освещаем в нашей статье. Лексемы цветообозначения в современном русском и английском языке мы анализируем с учётом лингвофилософского подхода. Рассмотрение лексем цветообозначения как форм выражения лингвофилософских категорий единичного и особенного позволяет разграничивать более точно семантические оттенки анализируемых слов, выявлять их специфику в семантическом и функциональном аспектах.

Целью нашего исследования является рассмотрение форм и семантики лингвофилософских категорий единичного и особенного в группе лексем цветообозначения в современном русском и английском языке.

Для достижения указанной цели мы ставим следующие задачи: рассмотреть философское и лингвистическое толкование категорий общего, единичного и особенного; сопоставить семантику и семантическую структуру категорий единичного и особенного; выявить лексемы цветообозначения, являющиеся формами выражения лингвофилософских категорий единичного и особенного; установить особенности употребления лексем цветообозначения в логико-семантическом пропозитиве (ЛСП) высшего уровня.